EXERCITATIO PHYSICO-MEDICA, De INFUSI VERONICÆ EFFICACIA PRÆFERENDA HERBA THEE,

Quam

DEO O. M. Adjuvante

PRÆSIDE

FRIDERICO HOFFMANNO, D.
Medicinæ & Philoſophiæ Naturalis
P. P. Ordinario,

Publicæ Eruditorum diſquiſitioni
ſubmittit

IN AUDITORIO MAJORI
d. XX. Januar. A. O. R. M. DC. XCIV.

CHRISTOPH VVILHELM SATTLER,
Grena Gvelpherbyt.
Aut. & Reſp.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Recuſa. Typis CHRISTOPH. ANDREÆ ZEITLERI, Acad. Typ. 1705.

I. N. J.

EXERCITATIO
de

INFUSI VERONICÆ EFFICACIA PRÆFERENDA HERBÆ THEE.

§. I.

Deteſtandus Europæorum, maxime Germanorum mos eſt, quod remota & exotica magis æſtiment, & præferant ſuis vernaculis & domeſticis, longe ſæpe præſtantioribus. Natura ſui ubiq; eſt cuſtos, & cuique terræ ſufficit, & uti dat alimenta, ſic quoque remedia, & omnibus nationibus præbet, quod ad alendum & ſanandum eſt idoneum. Singulis terris olim ſua ſuffecerunt remedia, nos autem, poſtquam peregrina alimenta & condimenta placere cœperunt, etiam remedia noſtra ſpernimus, & foras remota, prioribusq; ſeculis ignota, repetimus. Et ſane, ex ceteris nationibus, nulla majorem ſibi in hac parte ſumpſit licentiam, quam Germanorum, quibus nulla erga matrem naturam eſt conſtantia & fides. Quot alimentorum, condimentorum, potuum v. gr. Thee, Coffêe, Choccolade ſpeçies, etiam ſanitatis titulo inventæ ſunt? Equidem

non omnem detrahere laudem hiſce volumus, ſed ſaltim hoc urgemus, dari meliora & ſalubriora, & elementorum affinitate naturæ magis congrua in noſtris terris, quæ aſpernamur, & nihili habemus, nobisque ſordent; adeo ipſarum rerum ſaporem amiſimus, ut nihil fere palato accidat gratum, quam quod male emptum, & ex disſitis ac extremis regionibus allatum barbaræque nomenclaturæ titulo fulgeat. Hoc ad medendum longe efficacius creditur, ſtolida phantaſia vires vel augente vel imminuente. Habemus ante oculos herbas efficacisſimis virtutibus & dotibus inſtructas; minimeque ingratas, quas pedibus calcamus, quibus ignotas & ex exteris regionibus allatas præferimus; cum tamen ipſæ Indorum gentes illarum uſum magnifaciant, & magno pretio ob hanc cauſam ſibi adferri curent. Placet jam unicam Veronicam aſſumere, quæ non pares ſaltim, ſed majores, cum ipſa Herba Thee, recondit virtutes. Hujus infuſi vires, liquore H. Thee adhuc ſuperiores, diſſertatione hac recenſere noſtri inſtituti erit, ſimul iſtius herbæ elementa chymico igne eruta tradendo, & accuratius obſervationes quasdam de hujus infuſi viribus inſinuando.

§. II.

In principio autem monendum cenſeo, quid infuſi Veronicæ nomine intelligamus, quo minus neglecta nominis evolutio difficultatem vel obſcuritatem quandam pariat. Per Veronicam intelligimus illam ſpicatam terreſtrem perennem ſupinam vulgarem foliis ſerratis ſecundum Moriſſon. flore albo & cœruleo. German. Ehrenpreiß. Infuſio autem, ſive infuſum, ſecundum *Schroderum*, audit liquor qualitatibus medicamentoſis, ſola maceratione imprægnatus, & differt a deco-

decocto, quod in hoc, coctione extrahantur, in illo autem ſola digeſtione, & maceratione calida virtutes medicamentoſæ. Uti autem infuſiones apud Medicos variis ſolent adornari liquoribus, nimirum vino, ſpiritu vini, aceto, aquis deſtillatis, liquoribus ſalinis, aqua communi, ſic noſtrum infuſum Veronicæ peragitur ſola aqua ſimplici, eaque calidisſima, facta in illam ſufficiente injectione herbæ exſiccatæ: per exiguum ſaltim tempus digeſtio ac extractio fit, facilisque aquæ tinctura, non ſecus, ac in præparatione infuſi Herbæ Thee fieri aſſolet. Præferimus autem infuſum Veronicæ omnibus aliis, ex hac herba paratis medicamentis, & quidem illius Spiritibus, Eſſentiis: nam licet puriores ſint, vehementius tamen ægros offendunt, & ſpiritibus corporis noſtri vim faciunt, cum e contrario infuſa moderate agant. Longe quoque præſtabilius eſt ipſius decocto quippe in hoc, fortiori calore admoto, particulæ volatiles ſubtiles ipſius plantæ in auras difflantur, crasſioribus ac magis terreſtribus a nexu aliarum diſſolutis, inque ipſum liquorem coactis quæ non parum vires ipſius infuſi debilitare ſolent. Et ob hanc rationem rhabarbarum, & folia ſennæ infuſa calide, longe felicius vim ſuam purgantem exſerunt, quam ſi cum eadem aqua decoctionem paſſa fuerint, particulis terreſtribus identidem ſalis purgantis acrimoniam multum obtundentibus. Folia aſari in infuſione aquæ calidæ vomitum, decoctione autem diaphoreſin movent laudabilem. Herba Thee, fortiori in aqua coctione, adſtrictoria facultate brunoque colore illam imbuit, minusque grata evadit. Quare ſale ſubtili ſulphureo quæ pollent, magis infundenda, & quorum virtus in principio reſinoſo,

terreſtri, ācido reſidet, magis coquenda eſſe, regula Pharmacevtica docet. Adeo variant ejusdem medicamenti vires & uſus, ratione diverſi præparationis modi.

§. III.

Quoad uſum noſtræ Veronicæ attinet, illam infundi ſolum jubemus, non enim decoctionem videtur admittere, partim ne fraudetur ſubſtantia ſua volatili ſumme æſtimabili, partim ne molleculæ fixiores terreſtris indolis, coctione nimis evolutæ ſolventis poros ſubeant, ſicque activitatem medicamentoſam infringant. Optime celebratur hæc infuſio in decenti & cooperto vaſe, quo particulæ evaporabiles ſpirituoſæ cuſtodiantur, mox tingitur aqua elegantisſima flavedine, & ſaporem exhibet non ingratum, leniter ſubamaricantem. Sorbetur hæc infuſio calidisſime, cum vel ſine ſaccharo, ad menſuram unam, vel ſaltim dimidiam, in loco temperato, blandum exſpectando ſudorem: Uno verbo, eadem præparatio, idem modus utendi Veronica eſt, cum ipſa herba Thee.

§. IV.

Ut autem infuſi hujus virtus dilucidius innoteſcat, & ejus vires commendabiles evadant, neceſſum eſt, ut prius elementa ipſius herbæ paulo penitius examinemus, illamque diligenti tractatione Chymica, ac miſtione cum variis liquoribus verſemus, quo operationis fons eo liquidius pateat. Quemadmodum autem quævis univerſi hujus corpora, ex diverſis ratione figuræ, magnitudinis, ac motus, particulis conſtructa deprehendimus, ſic quoque Veronica noſtra conſtat particulis non homogeneis, ſed variis ratione magnitudinis ſeu molis, figuræ, & ſitus. Quædam ſunt vola-

volatiles ſpirituoſæ, celerius evaporabiles, eæque in minutisſimas ſuperficies diviſæ ſunt, quare prompte obſecundant ſubtilisſimi ætheris aut aeris motui, vel calori. Compertum enim eſt ex mechanicis Phyſicis, nulla corpora proprio motu aſcendere, ſed ab ambiente extrinſeco fluido graviori ſurſum pelli, hinc particulas veronicæ volatiles, ipſius atmoſphæræ particulis, leviores eſſe, firmisſime ſtatuendum eſſe videtur, certum enim, Veronicam in aerem emittere innumera effluvia, nec minus odor & deſtillatio Veronicæ recentis teſtatur de particularum ſubtilisſimarum levitate ac copia.

§. V.

Porro particulas ſalinas variæ figuræ inexiſtere noſtræ herbæ, patet exinde, quia magnam copiam ſalis fixi largitur, ſi decenti combuſtione tractatur; nec herba excepto abſynthio facile invenitur, quæ majorem copiam præbeat ſalis fixi. Noſtra herba retortæ indita, ſi igni aperto committitur, fundit liquorem ſalinum, ſubacrem, empyreumaticum, qui cum acido affuſo, nullum quidem edit conflictum, attamen effectum alcalinum undequaque edit, dum ſyrupum violarum cœruleum viridi tingit colore, quod omnibus alcalinis ſolenne eſt, ipſisque proprium, &, ſolutionem mercurii ſublimati præcipitando, colore ſubflavo imprægnat. Carbonibus vivis injecta ipſa herba, fumum exhalat ſalino volatilem, qui mirifice nares, & oculos ferire ac afficere ſolet. Porro hæc herba in ſolutione ſalis tartari prius macerata & deſtillata, præbet liquorem cum oleo empyreumatico, mere alcalinum aerem ſal volatile ſpirantem. Sulphureas inflammabiles partes in Veronica indicat oleum, ex deſtillatione

emer-

emergens, item combuſtio plantæ: Et notabile eſt, infuſioni veronicæ flavo colore tinctæ ſi injiciatur oleum tartari per deliquium, vel ſpiritus ſalis Ammoniaci urinoſus, quod mixtura longe clarior evadat & color magis exaltetur. Omnia quippe alcalina ſingulari colores exaltandi ac diffundendi vi pollent, dum in texturam ſulphuream agunt, illam rarefaciendo, & lucis radios varie modificando. Sic tincturæ rhabarbari, aloes, myrrhæ, addita debita quantitate olei tartari per deliquium, rubicundisſimum induunt colorem. E contrario acida, uti nonnullos colores exaltare ſolent, ſic quoque plures deſtruere apta ſunt, & idem contingit circa noſtram infuſionem, cui, maxime ſi imprægnata fuerit ante liquore Alcalino, affuſum acidum omnem adimit colorem, ita ut pene limpida & clara evadat.

§. VI.

Principium terreſtre in Veronica arguit, præter lenem adſtrictionem & amarorem, etiam color nigricans, qui emergit ex mixtura infuſi noſtri, cum ſolutione Vitrioli. Experientia quippe mechanico-chymica oſtendit, quæ particulis terreſtribus facile ſolubilibus conſtat corpora, uti gallæ, terræ catechu, radix tormentillæ, lignum aloes, illa ſoluta ad mixturam Vitrioli atramentoſum colorem induere. Et quoniam eadem corpora, ſolutioni mercurii ſublimati remixta, illam obſcuro brunam reddunt, tentavimus quoq; idem cum noſtra veronica, & Herba Thee, & idem ſuccesſit effectus, indicio manifeſto: plures terreſtres ſolubiles partes continere noſtram herbam.

§. VII.

Ex hiſce jam adductis clarisſime efficitur, plantam noſtram

noſtram ratione diviſionis ex corpuſculis variis, nimirum volatilibus, leviſſimis, mediis, & fixioribus, terreſtribus eſſe conflatam. Particulæ quippe quo magis ſunt diviſæ, eo volatilitatis ſtatum, quo minus diviſæ, eo fixitatis indolem lubentius induunt. Subtilitatem particularum teſtantur effluvia, odor: fixiores partes, ipſum ſal fixum, cineres, medias, particulæ ſulphureæ ſalinæ ſolubiles ſufficientiſſime demonſtrant. Quoniam autem diverſa hæc principia non inæqualiter invicem mixta ſunt, ſed laudabilis harmonia & æqualis illorum proportio ubique apparet, hinc non ſenſibile prædominium qualitatis cujusdam in ſenſus cadit, nec ſapor, nec odor, qui alias elementorum illorumque variæ mixturæ indices ac productrices ſunt, nimis exceſſivus eſt, hinc etiam non facile creat nauſeam ejus infuſio, ſed palato, modo ipſi conſveſcamus, arridet, nam omnes potus qui fortiori odore imbuti ſunt, facilem nauſeam parare ſolent, & ob id decocta & infuſa herbarum cephalicarum, quæ ſale oleoſo turgent, v. g. ſalviæ, roſmarini, non adeo palato placent. Uno verbo Planta Veronicæ, ratione principiorum conſtituentium, illorumque qualitatum ac virium valde temperata eſt, quo titulo fulget & arridet quoque ipſa herba Thee. Omne autem temperatum naturæ noſtræ admodum amicum, infenſum autem & nocivum omne, quod exceſſiva facultate notatum eſt, hoc facillime in deteriorem partem, illo autem minime uti poſſumus. Non tutius nec gratius & ad ſanitatis conſervationem conducibilibus datur remedium, quam quod amica temperie ſe commendat: temperata magis ſunt domeſtica, principiis noſtris vitalibus magis confinia, quæ harmonia & decenti temperie ſuſtentantur: Temperata æqualem, nec tardum nimis, nec nimis

 cele-

celerem humoribꝰ injiciunt motum, in cujus æquilibrio vitæ noſtræ ratio, ac incolumitas præcipue conſiſtit.

§. VIII. Examinata ſic Veronicæ, quoad principia, indole, ſi jam comparationem inſtituere velimus, cum Herba Thee, haud difficulter demonſtrare poſſumus, longe excellentiorẽ illam eſſe, multisq; paraſangis eam antecellere; utpote Veronica longe copioſiores alcalinas particulas alit, quam ipſa herba Thee. Falſum eſt herbam Thee fœtam eſſe ſale volatili oleoſo, à quo qui vult ejus virtutes deducere, multum errat, talismodi enim ſalis volatilis oleoſi, ne ullum quidem veſtigium apparet; potius petendæ illius virtutes ſunt, quicquid præſtat, à ſola calida aqua, & adſtrictoriis terreſtribus moleculis, ſiquidem Herba Thee deſtillata exhibet nõ ſpiritum volatilem alcalina virtute præditum, ſed ſubacidulum adſtringentem empyreumaticum: fumi ejus per fiſtulam ſi hauriantur, auſteritate ſua gulam conſtringere ſolent. Latisſime autem patet ejus virtus adſtrictoria in decocto paululum inſpiſſato, quod ad ſolutionem Vitrioli in verum degenerat atramentum, non ſecus ac ſi gallarum infuſio aſſumpta fuiſſet; extractum herbæ Thee propter virtutes adſtrictorias alvum conſtipat, ejusque nimium fluxum cohibet, quod etiam annotavit *D. Mandelslob* in Itinerario Indico c. 9. pag. 42.

§. IX. Quicquid itaq; Herba Thee per ſe & ſua natura præſtat, id præſtare videtur per particulas adſtringentes copioſisſimas. Nec abſonum & rationi ineptum eſt propter easdem adſtringentes particulas alacritatem majorem ſpiritibus injungere, illosq; ad promptiorem motum incitare, diſtributæ enim per intima ſanguinis eædem particulæ, fibrarum ac nervorũ dum ingrediuntur tubulos, illos ſibi arctius jungunt, & ſtrictiores

red-

reddunt,hinc illos tubulos anguſtatos paucior quidem ſpirituum animalium copia replet, compenſatur autem propter anguſtias majores, majori rapiditate illorum, ſicq; ob citatiorem ſpirituum motum œconomiæ animalis functiones longe alacrius celebrantur. Compertum autem eſt, medicamenta adſtringentia non eosdem, ſed varios pro diverſitate individuorum edere effectus & uni prodeſſe, alteri mire nocere. Illis qui ſiccitate nervorum laborant, & quibus roſcidum humidum deficit, adſtringentia admodum infenſa eſſe ſolent, magis enim nervorum thoruli occluduntur, & influxus ſpiritibus animalibus denegatur, ſicq; paralyſeos & apoplexiæ metus fit. Magis itaq; æſtimanda venit ipſa Veronica, quæ præter ſubadſtringentes, ceu vaſorum tunicas roborantes, etiam copioſas Alcalinas ſalinas particulas posſidet, quæ magnos in debellandis affectibus edere ſolent effectus.

§. X. Quoniam autem tractatio noſtra potisſimum eſt de infuſo ipſius herbæ, placet jam inquirere, ex quibus elementis illud ipſum conſtet, ſive quænam principia ipſius plantæ, aquam quæ infuſioni ſervit, ingrediantur. Diximus ſuperius, particulas terreſtres, quæq; majori gaudent ſuperficie, non facile concedere in poros ipſius aquæ, niſi fortiore coctione comminutæ illorum interſtitia ſubire cogantur; remanent itaq; ſubtiliores ſalinæ alcalinæ & terreſtres, prompte ſolubiles, quas lubentius recipit ipſa aqua, ceu menſtruum ſimplicisſimum ac purisſimum, calore extractionem non parum adjuvante. Volatilium particularum portionem infuſo ineſſe, evincit illius deſtillatio, quæ aquam Veronicæ boni odoris & ſaporis præſtantisq; virtutis largitur. Ex hiſce jam patet, Veronicam recentem vel in umbra, aut ſub charta circumſpecte ſiccatam (quod etiam de aliis herbis tenendum eſt) ad infuſionem eſſe optimam. Pesſimus Pharmacopæorum mos eſt, locis vel hy-

pocauſtis calidis committere herbas ad ſiccationem, cum præcipua virtus, quæ reſidet in ſale volatili æthereo, avolet in auras. Quo curatius itaq; noſtra herba eſt ſiccata, eo meliorem depromit virtutem. Porro infuſi magna quantitas, ſi debite inſpiſſetur, poſtea aeri frigido exponatur, magma apparet in ſuperficie ſal tartariforme, haud ingrati amaroris & elegantibus ſtriis emicans, virtute deterſiva ac aperiente ſe undiquaq; commendans. Præter ſalinas autem in ſuperficie contentas apparent in fundo magmatis particulæ terreſtres copioſisſimæ.

§. XI. Tria itaq; in infuſo deprehendimus elementa nimirum particulas ſpirituoſas valatiles, deinde ſalinas alcalinas, & terreſtres adſtringentes. Ratione volatilium infuſum hoc in corpus hauſtum, & in ſanguinem diſtributum, tam ſpirituum animalium, quam reliquorum minutisſimorum corpuſculorum, in lympha & ſanguine conſiſtentium, motum blande procurat, & promovet, quia propter ſubtilitatem jus habet illos proxime adficiendi. Spiritus autem impulſi ac in motu conſtituti, reliquos humores in motu tardiore verſantes ad motum faciliorem incitant ac cogunt. Etenim omne corpus in motu conſtitutum, alterum quod in motu non eſt, facilius impellere poteſt, ſecundum axioma Mechanicum. Promovetur hac ratione motus omnium fluorum machinæ noſtræ tam progresſivus, ſeu circularis, quam inteſtinus, in quo utroq; motu ſanitatis noſtræ conſervatio maxime pendet. Ratione particularum alcalinarum & ſalinarum, vi reſolvente ac corrigente laudatum infuſum pollet. Certum enim ac ſtatum eſt, plurimas morborum cauſas nidulari in obſtructionibus, illasq; morborum fabros eſſe: hæ non niſi ab impedito partium fluidarum, per anguſtisſimos capillarium anfractus motu, tam circulari, quam inteſtino, non poſſunt non originem ſuam nanciſci. Fieri non poteſt, ut corpus

fluidum

fluidum, quamdiu ejus partes in perpetuo & irrequieto motu juxta ſe invicem verſantur, naturam ſolidi induat; neceſſum itaq; eſt, ut partes juxta ſe invicem quieſcant, & ſeſe invicem firmius contingant, quo fiat durũ & ſolidum, obſtructionum primaria cauſa. Quando autem ſal propter acies & ſpicula minutiſſima rigida in continuo motu eſt, dividendo craſſorum humorum vaſcula obſtruentium ſuperficies, non poſſunt non illorum particulæ dividi, incidi atteri, ipſisq; motus denuo introduci, ut fluiditatem reſumant: & in hoc verſatur pene omnis curatinis cardo ac nervus; etenim qui prompte ac facile obſtructiones pertinaciores ſolvere noſcit, ille & felicius curare chronicas ſatager. Tandem terreſtriores infuſi noſtri particulæ, machinæ vitalis fluoribus intimatæ, parietibus vaſorum ac tunicarum fibrarumq; interſtitiis, propter craſſiorum ſuperficiem, facilius adhærent, illaq; coarctant, & in anguſtius ſpatium redigunt, unde ſpiritus animales, machinæ noſtræ motores, in anguſtius ſpatium coacti, anguſtiam loci celeritate compenſant, ſicq; celeriori influxu partes fibroſas ac muſculoſas magis animant, vigorant, conſtringunt, unde partium dependet robur.

§. XII. Examinata jam ſufficienter Veronicæ natura, reſtat nunc, ut alterum ingrediens, nempe aquam calidam inſpiciamus, quidnam ad infuſum noſtrum conferat, ſeu ab illa exſpectandum ſit. Non abſone plures emunctorium Medicorum, quicquid infuſum Thee, Coffe aliarumque herbarum præſtat, id omne deducere malunt ab aqua calida, quam ab ipſis herbis. Nec noſter animus eſt, ab hac ſententia ſecedere, potiſſimas infuſi vires adſcribentes calidæ, ſecundarias ipſi herbæ. Sola enim herba vel redacta in pulverem, vel in Eſſentiam, & extractum abiens nunquam hoc præſtabit, quod ejus infuſum, quarum unum alterius poſcit opem, amice ambo conſpirare debent

in medicamentum optimum ac præſtantisſimum.

§. XIII. Quoniam autem in aqua calida duo occurrunt conſideranda, primo aqua, & deinde calor, ipſi adveniens, placet in utriusq; naturam paulo accuratius inquirere. Aquæ eſſentia conſiſtere videtur in ipſa fluiditate, humiditate, &, ſi loqui ſic fas eſt, inſipiditate, nihilq; aliud aqua eſt, quam liquor inſipidus. Notum autem eſt ex Phyſicis, fluiditatem conſiſtere in perpetuo ac jugi minutisſimarum juxta ſe invicem motu, & quod fluida poris gaudeant innumeris, in quorum interſtitiis copioſisſima hæreat materia ſubtilis. Inteſtinum autem aquæ particularum motum patefacit ſolutio ſalium vel ſacchari in ipſam injectorum, quæ ſine motu, ut ut oculorum ſenſum fugiat, abſolvi non poteſt. Abundantiam & diverſitatem pororum arguit experimentum, dum portio aquæ ſalæ communi ſaturata, ut ne granum quidem ſalis capere amplius posſit, aliud ſal v. g. alumen injectum, de novo aggreditur, illud ſolvendo, ſiq; hoc refertum eſt, tertium ſal v. g. Vitriolum denuo recipit, & ſic porro, ut admiratio mentem merito ſubeat, quomodo hæc procedant. Nullum autem dubium, interſtitia inter particulas aquæ eſſe figuræ diverſisſimæ, quæ alias particulas capere ineptæ ſunt, quam quæ ipſi loco congruunt, & cum ſalia longe diverſis gaudeant figuris, clarisſime inde colligitur, poros cubicos particulas etiam cubicas requirere, & ſi illi ſaturati ſunt, non alias amplius capere poſſunt, & ſic porro. Præſentiam particularum aerearum & ætherearum in ipſa aqua hærentium, monſtrat partim experimentum, dum in vaſe ab aere per antliam evacuato, poſita aqua innumeras emittit bullulas, partim etiam aquæ evaporatio id teſtatur, quæ fieri non poſſet, niſi particulæ quædam elaſticæ æthereæ ipſi aquæ inſint. Præterea aqua inſipida eſt, i. e. omni ſapore deſtituta, quia lubricis, flexilibus conſtat particulis,

lis, & ſalinis caret. Et quamvis pauca ſalium ramenta in magmate evaporatæ æquæ conſpiciantur, illa tamen adventitia ſunt ex fundo forſan oriunda, nec proprie naturam aquæ ingrediuntur. In inſipidis autem magna ineſt efficacia, uti id ſolide ac erudite demonſtrat Clariſſ. *D. Schraderus in diſſertatione de inſipidorum efficacia* Menſtruum enim inſipidum ſimplicisſimum & purisſimum eſt, & ad varias recipiendas particulas aptisſimum, quoniam heterogeneis nondum eſt imprægnatum, & quicquid agit, ſola fluiditate id præſtat, nam fluida mediante inteſtina & perpetua particularum agitatione, corporum poris impelluntur, ut ſic iterata inſinuatione earum ac concusſione non vi, ſed blande particularum ſolidarum nexum tandem diſſolvant.

§. XIV. Ex hiſce jam adductis luculenter patet, aquam optimum eſſe menſtruum, & vehiculum ipſius Herbæ Veronicæ, & quo puriorem ac leviorem illam eſſe, eo meliorem, inſigniq; pollere efficacia, ſalia cujusvis generis ac figuræ in poros ſuos recipiendi, dura ac ſolida corpora emolliendi ac reſolvendi, illaque ad fluiditatis ſtatum adducendi.

§. XV. Quod attinet ad naturam caloris, ille id motu non rectilineo, ſed curvo, confuſo, & velocisſimo particularum minutisſimarum ætherearum conſiſtit, adeoque elaſticam dilatativam expanſivam ſeu rarefacientem vim habet, æther enim in calore expanſus propellit corpora vicina ex ſuo loco, uti id eleganter patet experimento, dum nimirum aqua incluſa æneo vaſi, admoto fortiori calore, intus valde incaleſcens, data apertura inſtar fontis magna vi proſilit & erumpit. Calor itaq; aquæ ſimplici ſuperveniens, illi majores vires fœnerat fluidificationem, emollitionem, ac diſſolutionem mirum quantum augendo & adjuvando, quare notabile eſt, ſolis aquæ calidæ vapori-

bus

bus oſſa & cornua durisſima emolliri poſſe in vaſe deſtillatorio, quam operationem Pharmacopolæ vocant philoſophicam calcinationem; nec ignotum jam amplius curioſis eſt Papini experimentum, dum carnem oſſa, & durisſimas res includit vaſi, ita coaptato, ne minutisſima rima aquæ, quæ in decenti quantitate adjecta fuit, exitum præbeat; leni machina committitur calori, & ſic brevi exacto tempore durisſima oſſa in liquamen gelatinoſum ac lentorem fatiſcunt, per ſolam vim elaſticam calidæ aquæ, quæ potentisſime minutisſimos poros ſubire illorumque centra reſolvere valet. Nam omnia corpora reſolvi ac emolliri poſſunt, ſi ipſis particulæ elaſticæ vel beneficio aeris, ignis, vel menſtruis ſubtilisſimis impingantur.

§. XVI. Calidæ itaq; aquæ uſus in medicina egregius eſt. Extat circa hanc rem inſignis locus in *Aetio tetrabil. 1. Serm. 3. c. 165.* aqua inquit calida conducit, ubi oportet excretionem præparare, & ubi quid attenuare diffundere liquefacere, mollire, eluere, concoquere aut diſcutere volumus. Calida quippe aſſumpta magna in copia cum tenuium partium ſunt, qua data via ruunt, arctisſimos poros vi ſua elaſtica ſubeunt, & ubiq; ſeſe inſinuant, & quaquaverſum penetrant, ſicq; calorem a potu calido aſſumpto in totum corpus diffundi ſentimus: quod ſi enim ſanguis ſtomacho vicinus a calore aquæ rarefit ac fluidus redditur, lege circulationis non poteſt non omnis ſanguis ad motum aptior evadere, magisq; evolvi, non ſecus ac videmus totum corpus calefieri, ſi calor externis ſaltim partibus v. g. pedibus admoveatur.

§. XVII. Præterea calidi potus viſcidos quoq; & tenaces humores attenuant, & colliquant, ſicq; obſtructiones expediunt, & circulationem humorum promovent, quandoquidem talia effluvia actuant & excitant partes tenuisſimas ſanguinis, & humorum, illisq; motum imprimunt, ut

ipſi

ipſi ſpiritus ſic dicti animales exſuſcitati functiones ſuas eo melius abſolvant, hinc ex potu calidæ aquæ hilares & alacres ad ſtudia & res peragendas reddimur, torpor & ſomnolentia disſipatur, vigiliæ magis procurantur, quæ conſiſtunt in actuoſo & concitatiori ſpirituum animalium motu, & liberiori in partes nervoſas influxu, quare infuſum H. Thee disſipat ſomnum, vigilias procreat, non ob ſingulares dotes ipſius Thee, quæ nullo modo in hoc obſervari poſſunt, ſed propter effectum ipſius calidæ aquæ, quamobrem quævis pene herba aquæ calidæ infuſa ſimilem effectum excitat. Motis autem in corpore noſtro ſpiritibus, qui primi ac præcipui reliquorum fluorum motores ac impulſores ſunt, moventur & ipſi, debitumque motum abſolvunt.

§. XIIX. Tandem quoniam plurimorum morborum ſymptomata, & exacerbationes ſalibus morboſis excrementitiis, illorumq; acrimoniæ adſcribendæ ſunt; potus aquæ calidæ in magna copia aſſumptus non poteſt, quin insigne levamen ac emolumentum afferat, utpote qui ſalia illa, nimia acredine infenſa, promptisſime diluit, temperat, corrigit, & per congrua evacuatoria, nimirum glandulas ſubcutaneas, ceu per cribrum, eliminat. Quantus itaq; ſit uſus, & quanta efficacia aquæ calidæ, ſi herbæ talismodi temperatæ medicamentoſæ, uti noſtra eſt, virtutibus impprægnetur ac eſſentificetur, quivis qui ingenio pollet, & rerum Phyſicarum ac medicarum parumper gnarus eſt, clarisſime perſpicere poterit.

§. XIX. Pretium autem erit operæ, ſingulatim recenſere eximias illas dotes ac virtutes, quibus donatum eſt noſtrum medicamentum, quæq; in ipſo obſervationibus accuratis annotatæ fuerunt. Nolumus autem autoritate veterum operationis rationem acceſſere a qualitatibus illorum primis, quatuor elementis inædificatis, quæ ſi cura-

tius & libero animo rem ſpectemus, non abſolutæ entitates ſunt ſimplicibus inexiſtentes, ſed potius relativæ potentiæ, & modificationes ipſius materiæ, quibus medicamenta varios effectus in corpore humano producere valent, pro diverſitate individuorum, nullum quippe medicamentum agit ratione activitatis, ſed receptivitatis ſuæ, hinc idem pro diverſa conſtitutione humorum, & varietate individuorum diverſiſſimos ſolet edere effectus; ſed fons operandi ac indoles noſtri medicamenti ſatius ſupra detecta eſt, partim Chymico igne, partim variorum liquorum connubio, & inde phænomenorum reſultantium attenta conſideratione, ubi deprehenſum fuit Herbam noſtram calidæ aquæ communicare ſubtiles, volatiles, ſalinas, alcalinas, cum terreſtribus fixioribus, temperatas tamen particulas.

§. XX. Securiſſimus autem modus eſt a poſteriori ſive ab ipſa experientia, optima artis magiſtra, & propriis obſervationibus deſumere medicamentorum vires. Circa hunc modum autem merentur obſervari quædam regulæ ne res difficultatibus immergatur. Primo optime medicamenti effectum explorare poſſumus, ſi ſingula ſeorſim, nec unum aliis mixtum, in uſum trahatur, unde neſcimus, cui operario ſit adſcribenda. Improbanda itaq; Medicorũ illorum conſuetudo eſt, qui remediis ſuis quaſi ludunt, & ab uno ad aliud ruunt, mutato quaſi in horã cõnſilio, ſicq; ſine judicio ſæpe, & ſine arte in curatione progrediuntur, & hinc fit, ut nunquam medicamentorum vires expiſcari vel firmam ſibi experientiam comparare poſſint, ſed ſemper dubitent, vacillent, errent: deinde idem medicamentum ſimili in caſu, iisdemq; correſpondentibus circumſtantiis, non ſemel, ſed decies, vigeſies, eundem effectum præſtare debet, ſi certi velimus eſſe de ſingulari & ſpecifico effectu.

§. XXI. Sedula itaq; ac ſtudioſa obſervatione annotavimus,

vimus, noſtræ plantæ infuſum moderatius tamen hauſtũ, digeſtionem juvare, ac reſolutionem ciborũ promovere, dum tenacem viſcidam amurcam, quæ glandulas œſophagi, ventriculi, & inteſtinorum obſtipat, fundit atq; abſtergit, quo eo melius tunc glandulæ plorare posſint liquorem menſtrualem, qui potiſſime reſolutionis ciborum cauſa eſt & quando lympha, cujus ſoboles eſt ipſa ſaliva, & menſtuũ ventriculi, nimis craſſa & inſpiſſata eſt, infuſum Veronicæ illam diluit, attenuat, ſicq; cibos fluidos reddit, illorumque reſolutionem adjuvat, quod exemplo confirmatur Indorũ & Japponenſium, qui ſemper cum cibis aquam calidam bibunt. Quin imo ventriculo gratus eſt omnis calidus potus, ipſoq; gaudet; Coagmentatus namq; eſt ex meris membranis & tunicis, & hinc a provida naturæ mente intra calidiſſima viſcera poſitus eſt, ut ab omni parte blando foveatur calore, quo eo melius munus ſuum abſolvere poſſit, quare nihil magis nocet ventriculo, quam frigus, quod ut humores facile concreſcant, & in lentam abeant pituitã, efficit, hinc a frigido potu inprimis poſt inſignẽ corporis incaleſcentia tantã noxa, ipſaq; mors obſervatur a practicis.

§. XXII. Quam gratus ille potus ſit ventriculo, ſequens docebit hiſtoria, nimirum nuperrima æſtate ſtudioſus quidam, ingente corporis calefactione prævia, magnam cereviſiæ frigidæ haurit quantitatem, mox debilitabatur & ſequentibus diebus dolor ventriculi, vomitus, nauſea, cibi faſtidium, virium proſtratio, calor præternaturalis, urina rubra, ægrum affligebant. Remanebant hæc ſymptomata per longum temporis ſpatium, viresq; & ſolidam partium ſubſtantiam notabiliter abſumebant, nec deerant Hecticæ ſigna, diſcrimen vitæ minantia; ſanitati tamen æger reſtitus eſt ſequenti methodo: primo potum Veronicæ, cum tinctura flor. bellidis aſſumebat aliquoties de die, deinde cum cibis & juſculis propinabatur bis de die eſſentia balſa-

mica, compoſita ex nuciſta, croco, myrrha, zedoaria, arcano tartari, & ſpiritu vini tartariſato. Extrinſece ventriculo applicabatur linimentum ex oleo nuciſtæ, ſpiritu vini tartariſato, oleo menthæ, camphora, croco, oleo caryophillorum, & balſamo Peruviano, ſicque paucis ſeptimanis elapſis cum morbo rediit in gratiam.

§. XXIII. Porro obſervavit Præſes, nihil magis juvaſſe febricitantes, tertiana vel quartana decumbentes, quam ſi poſt paroxyſmum ſtatim in magna quantitate hauriant idem infuſum, componendo ſe ad ſudorem, qui ſi ſequitur, ſemper levior ſequens eſt paroxyſmus. Conſentit hanc in rem *Hippocrates lib. de locis in hominibus c. 88.* qui febricitantibus ſuis etiam propinavit calida, ubi inquit: Cum laſſitudo, febris, & plenitudo detinuerit, multa aqua lavandum, & quam maxime calefaciendum eſt, quo calor, aperto per ſudorem corpore, exeat, & in potu exhibenda calida. Potus enim calidus in corpus ingeſtus ex ægro corpore detrahit, ſive urinas educat, ſive ſudorem eliciat, undique enim apertum, & reſpirans corpus ac motum faciet quod conducit.

§. XXIV. Præterea potus veronicæ ſingulariter opitulatur phthiſicis, & vitio pulmonum laborantibus. Annumeratur a Practicis ipſa veronica inter herbas vulnerarias, & conſolidantes, & vix potio vulneraria vel pectoralis in practicorum libris invenitur, quam non ingrediatur ipſa veronica. Notum eſt aquam veronicæ præſtabilem opem ferre hecticis, ad præternaturalis caloris & ſitis exſtinctionem; ejus autem infuſum, quod præter particulas volatiles etiam gaudet amaris, aperientibus, & acrimoniam corrigentibus, longe obſervatur præſtantius, præſertim, ſi aqua, cui veronica infundenda eſt, ante cocta ſit cum paſſulis, Cornu Cervi uſto, raſura Cornu Cervi, & loco ordinarii potus ſubſtituatur hæc potio. Pronuper

obſer-

obſervavit *Præſes*, puerum, decem annorum, aſthmate pulmonali per aliquot annos laborantem, cum roncho ac ſibilo, qui in caſſum oppoſitis antea omnibus celebratiſſimis pectoralibus, incidentibus, ſulphuratis tandem ſolo potu veronicæ, qui omni die per aliquot ſeptimanas hauriebatur, reſtitutus eſt. Porro non ita pridem vir quadraginta annorum, craſſioris habitus, & hypochondriacæ affectioni obnoxius, mira ſanguinis & humorum exagitabatur ebullitione, cum tuſſi pulmonali phthiſin minante, appetitu proſtrato, calore præternaturali, virium dejectione fruſtra datis medicamentis alias generoſis pluribus, tandem convaluit, & vires recuperavit a ſolo potu veronicæ, qui mox tuſſim ſedabat appetitum excitabat, expectorationem juvabat, & præternaturalem calorem compeſcebat.

§. XXV. Certisſimum eſt veronicæ vulgo adſcribi ab omnibus medicis ſingularem virtutem depurandi ſanguinis maſſam, nec hoc citra rationem; virtus hæc depuratoria conſiſtit in eo, ut ſanguis & fluores corporis noſtri ſcoriis ſalino-ſulphureis excrementitiis morboſis priventur, ſive illis correctis ac inverſis, ſive per congrua ſua evacuatoria proſcriptis. Utrumque egregie præſtat infuſum veronicæ, quod acres morboſos ſales temperando diluendo, & ſpiracula cutis renumque poros blande aperiendo, in ſanguinis impuritatibus ſeu malo ſcorbutico præſentisſimam opem afferre ſolet. Sic veronicæ potu contra ſcabiem & cutis pruritum vix datur remedium præſtantius, depulit felicisſime, aliquoties Halberſtadii Præſes ſcabiem ſiccam, ægros imo ipſos ſenes infeſtantem diuturnam, ſolo hoc potu largisſime per menſis ſpatium hauſto, ſimilem effectum extrinſecus etiam exercere teſtis eſt ſatis locuples *Simon Pauli in quadripartit. Botan.* qui ita ſcribit; ingenue fateor, cum aliquando variis medicamentis ad-

tis adverſus cruſtoſam ſcabiem puerorum uſus eſſem in caſſum, me jusſiſſe parentibus aquæ veronicæ intincta linteamina applicare compreſſa, ne ſtillarent ſuris brachiisque pueruli ejusdem, meque ſic eum ex voto reſtituiſſe priſtinæ valetudini.

§. XXVI. Tandem ſtupendæ virtutis, contra calculoſam concretionem celebratur hæc verba a Clarisſimis Medicorum. Notabilem de hac re inſerit obſervationem *in Ephemerid. Germ. D. Elſnerus A. I. Decur. 1. Obſerv. 107.* Nimir. Sutoris vidua, quæ calculum per 16. annos in rene aluit ſiniſtro, qui tot cruciatibus illam affligebat, ut viribus omnibus abſumptis nil niſi ſceleton vivum repræſentaret, ob ſummum cruris ſtuporem, & renis dolorem in iſto latere, per totum illud tempus nunquam dormire potuit. Tandem decoctum veronicæ in magna doſi per aliquot tempus aſſumpſit, quo effecit, ut calculus ad ureteres & tandem ad veſicam protruſus, miſeram ſtillicidio & difficultate urinæ diu vexavit, donec ab aſſumpto ſuperiori nominato decocto, & ejus fomentatione, natura adhuc dormiens expergefacta maximis & iis conatibus, quibus alias a fœtu ſe liberare conatur excitatis, hoſpitem peregrinum cuſpide expulit, qui tandem vi ab ipſa ægra per collum veſicæ extractus fuit, & quidem non absque ſumma illius læſione & copioſa hæmorrhagia. In colica, calculo & ipſa peſte, *Crato trium Imp. Archiater.* plurimi facit hanc herbam, imo vel ſimplex decoctum veronicæ longe præfert omnibus aliis generoſioribus internis medicamentis, contra calculum. Sic obſervavit *Præſes*, Halberſtadii fortem infuſionem h. veronicæ viro quinquagenario colica violenta laboranti, materiam inſtar ſpermatis ranarum, innumeris veſiculis conſtantem per alvum eduxiſſe.

§. XXVII. Nolo jam eſſe nimis longus in recenſendis Veronicæ obſervatis viribus, & ut rem paucis complectar, & expediam, crebro ac quotidiano uſu obſervata fuit potio & infuſio Veronicæ, idem imo longe præſtantius quid effeciſſe, quam ipſe potus *Herbæ Thee*, nec ſingulare, quid ab hac exſpectandum videtur, quod non idem præſtet noſter potus. Teſtatur *D. Præſes*, ſe per integrum annum ſuaviſſe hanc potionem loco Herbæ Thee omnibus ſuis ægris, maximo cum emolumento & nunquam ſe noxam ab hac obſervaſſe aſſerit, cum contra herba Thee propter nimiam adſtringentem qualitatem non ſemel obſervata fuerit magna peperiſſe incommoda, præſertim in illis, qui ſiccitate nervorum laborant, & ſpaſmodicis contractionibus obnoxii ſunt; hinc hypochondriaci & hiſtericæ gravia non ſemel ab ejus uſu experta ſunt ſymptomata, nimirum cardialgias, anxietates præcordiales dolores in abdomine alvi fluxum &c. relatumque nuper fuit *Præſidi* ex ipſo Belgio, plures ex frequenti ejus uſu facto; fuiſſe paralyticos & hinc potum Coffee magis ibi æſtimari.

§. XXVIII. Ex hiſce jam adductis ſufficientisſime patebit, dari in noſtris terris herbas longe ſalubriores, & præſtantiores exoticis illis, quæ magno pretio ex extremis iſtis regionibus ſibi afferri curant Germani, & quod Veronicæ noſtræ dignitas ipſa herba Thee longe ſuperior ſit. Hinc noſtra vernacula, quæ nobis provida mater natura largisſime & gratis concedit, ad ſanandum merito ſufficere debent, ut non opus habeamus, ex disſitis regionibus ignota quædam ad medicandum repetere.

FINIS.

Corol-

COROLLARIA.

I.

JUs naturæ, ſive leges naturales ſunt præcepta a voluntate Dei dependentia, menti mortalium indita, ad ordinis naturæ, ſeu univerſi, & ſocietatis rationalis conſervationem tendentia.

II. Uti omnium legum: ſic quoque naturalium ſcopus & finis eſt ſalus & felicitas generis humani.

III. Virtus moralis non niſi amor rationis rectæ & ordinis naturalis eſſe videtur.

IV. Imago divina, cujus particulam ſaltim & rudera quædam in mente noſtra gerimus, conſtitit procul dubio in perfecta rerum creatarum cognitione, & timore amore ac admiratione ipſius Dei.

V. Scopus omnis Philoſophiæ & Theologiæ eſſe debet, ut imaginem divinam, quantum posſibile, reſtauremus ac repiremus.

VI. Rerum creatarum noſtrique exacta cognitio, & cultus DEI ſolidæ ac rectæ Philoſophiæ nervus eſt.

VII. Vera Philoſophia ſuperior eſt omnibus facultatibus, excepta Theologia, quoniam ſaltim illæ necesſitatibus mortalium inſerviunt.

VIII. Vera Philoſophia hominem adducit ad Deum, diſtinguit illum à bruto, rationem reddit divinæ ſimilem, menti parit tranquillitatem, corpori incolumitatem, & vitæ prolongationem.

IX. Verus Medicus & Philoſophus, ut ſi atheus, impoſſibile eſt.

X. Ratio, quæ non capere poteſt, hæc negare; ſtoliditatem arguit. Evincit hoc numeratio Arithmetica ex Zipheris conſtans, ubi ſummam ratione complecti non poſſumus.

XI. Spinoſiſmi omnisque atheiſmi principia & ſuppoſita, nimir. univerſum eſſe unicam ſubſtantiam a ſe ipſo i. e. ab æterno & nos ejus eſſe partes 2. nullum extenſum dari poſſe ſine motu, ſicque corpora in infinitum ſe invicem poſſe movere; adeoque nullum dari immateriale, & 3. mentis eſſentiam eſſe cogitationem illamque cerebri effectum, nunquam demonſtrata ac ſufficienter probata ſunt ab ejus propugnatoribus.

XII. Intermisſionem precum & rationis abuſum veram atheismi originem puto.